

Temanotat

Makedonia: Familie og ekteskap

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2015

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Macedonian family structures are slowly changing, yet traditional and patriarchal norms and value systems remain a strong influence. Social class, education level, urban or rural dwelling and ethnic background are key factors determining current family structures.

Macedonia only recognizes civil marriages in accordance with the Family Law of 1992. The law stipulates equal rights for men and women in marriage and in case of divorce. Many Macedonians choose to have a religious marriage ceremony in addition to the civil marriage. Macedonian weddings, both Slav Macedonian and ethnic Albanian, normally involve big celebrations where the families of both the bride and the groom take part.

SAMMENDRAG

Familiestrukturene i Makedonia er i endring, men fortsatt står tradisjonelle og patriarkalske skikker og normer sterkt. Sosial klasse, utdanningsnivå, urban eller rural bosetting og etnisk bakgrunn er de primære faktorene som legger grunnlaget for dagens familiestruktur.

I Makedonia anerkjennes kun borgerlige vielser inngått i tråd med bestemmelsene i Familieloven av 1992. Loven likestiller menn og kvinner med hensyn til rettigheter og plikter i ekteskapet og ved skilsmisse. En del makedonske borgere velger å inngå religiøse ekteskap, det vil si ekteskap etter religiøse prinsipper, i tillegg til den borgerlige vielsen. Makedonske ekteskap feires normalt med store fester hvor brudeparets familier deltar. Dette gjelder både blant slaviske makedonere og etniske albanere.

INNHold

1. Innledning	5
1.1 Befolkningen i Makedonia	5
1.2 Familieloven av 1992	5
2. Familiestruktur i Makedonia	6
2.1.1 <i>Patriarki</i>	6
2.1.2 <i>Moderniseringens påvirkning på familien</i>	7
2.1.3 <i>Rurale og urbane forskjeller</i>	7
2.1.4 <i>Ekteskap</i>	8
2.1.5 <i>Barneekteskap</i>	9
2.1.6 <i>Ikke anerkjente ekteskap</i>	9
2.1.7 <i>Fødsler og størrelsen på familieenheter</i>	9
2.1.8 <i>Boligsituasjon</i>	9
2.1.9 <i>Skilsmisse</i>	10
2.1.10 <i>Gjengifte</i>	10
2.2 <i>Kvinneres rolle og status i familien</i>	11
2.2.1 <i>Kvinner på arbeidsmarkedet</i>	12
2.2.2 <i>Kvinner og eiendom</i>	12
2.2.3 <i>Skilte kvinner og enslige mødre</i>	12
2.2.4 <i>Familievold</i>	13
2.3 <i>Ekteskap på tvers av etnisitet</i>	13
3. Borgerlige ekteskap.....	14
3.1 <i>Praktiske rammer rundt borgerlig vielse</i>	14
3.2 <i>Betingelser for å kunne inngå ekteskap</i>	14
3.3 <i>Ugyldiggjøring av ekteskap</i>	15
3.4 <i>Plikter og rettigheter</i>	15
4. Borgerlig skilsmisse.....	15
4.1 <i>Ansvar for barn etter skilsmisse</i>	16
4.2 <i>Barn født utenfor ekteskap og erkjennelse av farskap</i>	17
4.3 <i>Økonomisk kompensasjon etter skilsmisse</i>	17
5. Religiøse ekteskap	17
6. Kort om bryllupstradisjoner	18
7. Referanser	20

1. INNLEDNING

Dette temanotatet omhandler familieliv i Makedonia i dag. Notatet beskriver noen av de viktigste hovedtrekkene ved familiestrukturen i landet, og gir en oversikt over betingelser for borgerlig vielse og skilsmisse. Avslutningsvis gis noen korte beskrivelser av praksis og tradisjoner ved ekteskapsinngåelse.

Temanotatet berører kun hovedtrekk ved makedonske familie- og ekteskapstradisjoner, og er ikke uttømmende for de mange lokale og regionale variasjonene.

Notatet bygger på offentlig tilgjengelig informasjon, i form av publikasjoner og artikler som er tilgjengelige på internett.

1.1 BEFOLKNINGEN I MAKEDONIA

Makedonia har i overkant av to millioner innbyggere. I henhold til den siste folketellingen som ble gjennomført i 2002, anslås omtrent 65 prosent å være slaviske makedonere, mens etniske albanere utgjør omtrent 25 prosent. Øvrige minoritetsgrupper som bor i landet, omfatter tyrkere (cirka fire prosent), rom (cirka tre prosent) og serbere (cirka to prosent) (SSO 2002, tabell 2). Notatets beskrivelser av praksis og tradisjoner omhandler i hovedsak de slavisk-makedonske og albanske skikkene, mens noen korte kommentarer er knyttet til rombefolkningen.

Omtrent hele den slaviske makedonske befolkningen er ortodokse kristne, mens albanerne og rom i Makedonia i all hovedsak er muslimer. Omtrent 65 prosent av den totale befolkningen anslås å tilhøre den ortodokse kristne tro, mens 32 prosent tilhører den muslimske tro (SSO 2002, tabell 4).

1.2 FAMILIELOVEN AV 1992

Den makedonske familieoven ble vedtatt av parlamentet i 1992, og har senere blitt utvidet med endringer ved flere anledninger. Endringene som ble foretatt i 2004 er vesentlige, fordi de blant annet ga klare føringer for hvordan domstoler og andre myndighetsorganer (som de statlige sentrene for sosiale tjenester)¹ skal forholde seg til barn som rettslig subjekt i familien. På samme tidspunkt ble loven også harmonisert med den nasjonale straffeloven, blant annet hva angår familievold. Loven med endringer omtales heretter kun som Familieoven av 1992.

Familieoven likestiller menn og kvinner, og stipulerer de samme rettigheter og plikter for begge kjønn i forbindelse med ekteskap, skilsmisse og barneomsorg. I henhold til lovens artikkel 14, har par som har vært samboende (men ikke gift) i mer enn ett år, de samme legale rettigheter som gifte par har hva angår eiendomsrett og tilgang på offentlige tjenester.

¹ For informasjon om sentrene for sosiale tjenester, se kapittel 3 (fotnote 11).

2. FAMILIESTRUKTUR I MAKEDONIA

Politiske og sosiale omstendigheter,² langvarig svak økonomisk utvikling, lav levestandard og høy arbeidsledighet har vært bestemmende for hvordan familier har etablert og organisert seg i Makedonia. Faktorer som en stor aldrende befolkning og mangel på offentlige (og private) institusjoner og omsorgstilbud,³ har ført til at det ofte er familiene (og kvinnene i familiene) som tar vare på eldre og barn (se blant annet Bornarova & Janeska 2012, s. 23). Dette påvirker både tempo og muligheter for modernisering.

I en tidsskriftartikkel om makedonsk familieliv, fremhever forskerne Divna Lakinska-Popovska og Suzana Bornarova (2004, s. 106) de kumulative (negative) effektene landets langvarige økonomiske underutvikling og den vanskelige omstillingsprosessen til selvstendighet etter at Jugoslavia brøt sammen tidlig på 1990-tallet, har hatt på familielivet. Forfatterne viser til «backward cultural practices» som har vært vanskelige å endre.

2.1.1 Patriarki

Familiestrukturen i Makedonia har tradisjonelt vært organisert etter prinsippet om at det er menn som har den dominante rollen innen familien. I henhold til det siste folketellingsmaterialet, hadde omtrent 85 prosent av husholdene i Makedonia mannlige familieoverhoder. Av de 15 prosentene hushold som hadde kvinnelige familieoverhoder, utgjorde skilte kvinner hovedandelen (nesten 64 prosent), etterfulgt av gifte kvinner (18 prosent). Denne siste kategorien omfatter kvinner som har menn som er i utlandet og arbeider, og kvinnene har derfor overtatt rollen som familieoverhode. Det fremgår ikke av folketellingsmateriale hva som kjennetegner den resterende prosentandelen av kvinnelige familieoverhoder, men det er rimelig å anta at en vesentlig andel av denne er enker. Dette understøttes ved at nesten en tredjedel av de kvinnelige familieoverhodene var over 70 år (CEDAW 2005, s. 20; Bornarova & Janeska 2012; Lakinska-Popovska & Bornarova 2004, s. 109).

Slektskapssystemet i Makedonia har fulgt farslinjen; altså et patrilineært system. Avstamning regnet i farslinjen har fått en særlig relevant rolle, og arv og eiendom har blitt overført gjennom menn og gjennom farsledd. I et patrilineært system

[...] består storfamilien i sin mest typiske form av mann, hustru, gifte sønner med familie, og ugifte sønner og døtre. Ved sine ekteskap blir døtrene medlemmer av sine menns storfamilie. Så lenge faren lever, er storfamilien en sluttet enhet under hans autoritet, men ved hans død oppløses den, og hver av sønnene blir med tiden overhode for nye storfamilier (Store norske leksikon 2012).

I tråd med dette, har gifte par som oftest bosatt seg hos eller i nærheten av ektemannens familie. I mange deler av landet, særskilt i rurale strøk, er det patrilineære systemet fortsatt utbredt.

² Les mer om politiske, sosiale og økonomiske hendelser som har formet familiestrukturen, i artikkelen *Families in the Republic of Macedonia* (Lakinska-Popovska & Bornarova 2004).

³ Eksempelvis finnes det kun 33 offentlige og private barnehager og 4 eldrehjem fordelt på landets 84 kommuner (ESE 2012, s. 4).

Samtidig har det, særskilt i rurale strøk, vært viktig blant annet for samhold, identitet og videre eksistens at unge landsbyboere gifter seg med noen fra samme eller nærliggende landsby, fremfor å flytte vekk. I dette henseende finnes det flere eksempler på lokale «regler» for hvor mange familieled det må være mellom par som vil gifte seg; for eksempel viser forskeren Robert Pichler (2009, s. 220) til «the three generation taboo» i den albanske landsbygda Veleshta. Pichlers feltstudier fra den albanskbeboede landsbygda fra 2009 viser at «intra-landsby»-ekteskap fortsatt er et velkjent fenomen.

2.1.2 Moderniseringens påvirkning på familien

Det har imidlertid skjedd en gradvis modernisering og urbanisering i Makedonia i løpet av de siste tjue årene, og i deler av befolkningen står ikke de patriarkalske normene like sterkt som tidligere. Store deler av befolkningen har migrert fra landsbygd til by, den totale utdanningsandelen har vokst, og kvinner har gradvis fått større innpass i utdannings- og arbeidsliv. Kjernefamilien har blitt mindre, ekteskapsalderen har gått opp, kvinner er eldre når de føder sine førstefødte, og det er ikke lenger gitt at nygifte par blir boende i svigerfamiliens hjem. Flere par er samboende uten å være gift. I deler av samfunnet har familieenheter blitt mer moderne og, som Lakinska-Popovska og Bornarova (2004, s. 107) sier, «mindre autoritære».

Dette viser seg blant annet ved at antall registrerte hushold i Makedonia har økt med over 200 prosent siden 1950-tallet, og ved at det gjennomsnittlige antallet familiemedlemmer i hver husholdning siden da til slutten av 1990-tallet sank fra 5,3 til 3,8. Det er klart at byene har færre medlemmer i hver husholdning enn det som er tilfellet ruralt; tall fra tidlig 2000-tall tilsier 3,5 personer i hvert hushold i byene og 4 på landsbygda (senest tilgjengelige folketellingsmateriale, som gjengitt i Lakinska-Popovska & Bornarova 2004, s. 109).

Endringene som har funnet sted over de siste tiårene, har hovedsakelig skjedd i byene og i de urbane tettstedene, og synes å være mer framtrædende i slavisk-makedonske enn i albanske hushold og blant rom. Albanske familier og romfamilier har gjennomgående vært mer konservative, og har i større grad forsøkt å ivareta og opprettholde den tradisjonelle, patriarkalske familiestrukturen (OMCT 2009, s. 3; Lakinska-Popovska & Bornarova 2004, s. 109).

Det er uansett viktig å påpeke at for (de fortrinnsvis urbane) befolkningssegmentene som befinner seg i en overgang fra den patriarkalske, mannsdominerte familien til dagens moderne kjernefamilie, er allikevel familien og de tradisjonelle, tette familiebandene både viktige og nødvendige referansepunkter (CEDAW 2013; Lakinska-Popovska & Bornarova 2004, s. 107).

2.1.3 Rurale og urbane forskjeller

Omtrent 60 prosent av landets befolkning er per i dag bosatt i urbane områder. Mange landsbygder og rurale strøk er preget av pågående fraflytting og en aldrende befolkning. Kun i enkelte rurale områder, i hovedsak i vestlige og nordøstlige deler av landet, er befolkningstallet fortsatt høyt. I disse regionene er en majoritet av befolkningen etnisk albansk (SSO 2014a, s. 17).

Det er merkbare forskjeller mellom by og landsbygd hva gjelder familieforhold, tradisjonsbinding og familiens påvirkning på ekteskapsinngåelse. Selv om

familietradisjoner og det mannlige familieoverhodet har fått en noe mer begrenset innflytelse blant deler av bybefolkningen, er det kun få på landsbygda og i rurale strøk som ikke fortsatt – dog i varierende grad – etterlever de tradisjonelle og konservative normene. Mens flere kvinner på landsbygda har fått større frihet til å velge hvem de vil gifte seg med, kan familiepresset rundt ekteskapsinngåelse fortsatt være sterkt. En undersøkelse foretatt i 2011 blant kvinner i rurale strøk viser at « [...] social norms and expectations still exert a strong influence on women's decisions about marriage and choice of spouse» (CRPM 2012, s. 78).

Blant forskjellene mellom urbane og rurale strøk, finner vi at den gjennomsnittlige alderen for ekteskapsinngåelse og førstegangsfødsel er lavere i rurale enn i urbane strøk. Tilgang til skoler og utdanningsinstitusjoner er lavere enn i byer og tettsteder, og all statistikk viser enstydig at kvinner på landsbygda generelt har lavere utdanning enn kvinner i byene. Mens arbeidsfordelingen i hjemmet er likere fordelt mellom menn og kvinner i urbane strøk, er det som regel kvinnene som holder hus og har omsorg for barn og familie på landsbygda. Her er det også langt vanligere at flere generasjoner innen samme familie bor sammen, enn det som er tilfellet i byene (se blant annet CRPM 2012, s. 28, 78-79).

2.1.4 Ekteskap

Den tradisjonelle familieenheten består av gifte par med barn. Den siste folketellingen i 2002 viste at 64 prosent av landets hushold bestod av gifte par med barn. Gifte par uten barn utgjorde 25 prosent, samboende par med eller uten barn to prosent, mens resterende ni prosent bestod av enslige foreldre (far eller mor) med barn. Ekteskap er altså den dominerende samlivsformen (totalt 89 prosent), og de langt fleste barn fødes innenfor ekteskapet. Disse tallene har holdt seg stabile frem til i dag; også per 2013 ble 89 prosent barn født innenfor ekteskap (SSO 2014a, s. 14; SSO 2014b, s. 79).

Gjennomsnittsalderen for ekteskapsinngåelse er 25,8 år for kvinner og 28,6 år for menn (SSO 2014c, s. 20).⁴ Ekteskapsalderen er gjennomgående lavere blant etnisk albanske kvinner og romkvinner enn blant slavisk-makedonske kvinner (Courbage 2003, s. 434).

En undersøkelse fra 2011 (Ministry of Health 2012, s. 126, tabell CP.6) tilsier at mens de langt fleste som gifter seg, har omtrent samme alder, er det noe aldersforskjell i en liten andel ekteskap. Dette dreier seg i all hovedsak om kvinner som gifter seg med eldre menn; omtrent én av ti kvinner gifter seg med en mann som er ti eller flere år eldre. Den overveiende majoriteten av disse kvinnene er etnisk albanske, kommer fra rurale strøk og har lav utdanning.

Svært få gifter seg med personer av en annen etnisitet (se punkt 2.3 nedenfor).

⁴ Til sammenligning var gjennomsnittsalderen i 1994 noen år lavere; 22,9 for kvinner og 26 år for menn (SSO 2014c, s. 20).

2.1.5 Barneekteskap

Barneekteskap forekommer i begrenset grad både på landsbygda og i byene. Fenomenet er mest utbredt blant rombefolkningen; omtrent 11 prosent av jentene gifter seg innen de har fylt 15 år, og 49 prosent innen de har fylt 18 (UNICEF u.å.).⁵

2.1.6 Ikke anerkjente ekteskap

Når det gjelder rom, rapporterer ulike nasjonale NGO-er at svært mange inngår ekteskap som ikke er anerkjent av staten:

The current practice among Roma is not to register marriages officially. It is a distinct feature of young Roma to live in common law marriages, which are regarded as valid marriages in their community (UNFPA 2012, s. 7).

Det skal være flere årsaker til dette, hvorav UNFPA (2012, s. 7) vektlegger årsaker som mangel på ID-dokumentasjon, fattigdom, lavt utdanningsnivå, arbeidsledighet, at mange juridisk ikke er gamle nok til å inngå ekteskap, og at det til dels er kostbart å anskaffe seg nødvendig dokumentasjon for å inngå legalt ekteskap.

2.1.7 Fødsler og størrelsen på familieenheter

Den gjennomsnittlige familieenheten i Makedonia består av mellom tre og fire personer. Mens dette er gjennomsnittet, bemerkes at albanske kvinner og romkvinner i snitt føder nesten dobbelt så mange barn som makedonske kvinner. Albanske familieenheter og romfamilier vil derfor svært ofte være større enn de slavisk-makedonske. Trenden de siste fem årene tilsier også at samtidig som makedonske familieenheter ser en nedgang i antall barn per familie, skjer det motsatte blant albanske familieenheter – her skjer en gradvis økning i antall barn hver familie får (SSO 2014b, s. 79; SSO 2002).

Gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende følger alder for ekteskapsinngåelse; de langt fleste (37 prosent) føder sitt første barn året etter ekteskapsinngåelsen eller i nært påfølgende år, altså innen fylte 30 år (SSO 2014, s. 80).

2.1.8 Boligsituasjon

Unge folk bor vanligvis hjemme hos sine foreldre inntil de gifter seg og stifter egen familie. Fortsatt er det også vanlig at par bosetter seg med ektemannens familie etter at de har giftet seg, enten av hensyn til tradisjon, eller ganske enkelt fordi den økonomiske situasjonen ikke tillater annet. Dette gjelder både slaviske makedonere og albanere (se blant annet CRPM 2012, s. 79; Lakinska-Popovska & Bornarova 2004, s. 109- 114).

Mange hushold, særlig i ikke-urbane strøk, består av flere familieenheter (altså at flere (kjerne)familieenheter deler bolig). En UNICEF-undersøkelse i 2009 viste at mer enn 60 prosent av albanske hushold bestod av mer enn tre familieenheter i samme bolig, mens 20 prosent bodde for seg selv.⁶ Langt færre slavisk-makedonske familier delte bolig; cirka 10 prosent levde i bolig sammen med mer enn tre andre familieenheter, mens like under 30 prosent bodde i egen bolig. I omtrent 30 prosent

⁵ Det nasjonale gjennomsnittet tilsier at én prosent av landets totale jentebefolkning gifter seg innen fylte 15, mens 12 prosent gifter seg innen de har fylt 18 år (UNICEF u.å.).

⁶ Merk at undersøkelsen ikke omfattet familieenheter uten barn.

av tilfellene bodde flere generasjoner fra samme familie i samme bolig, altså i henhold til den patriarkalske tradisjonen som er beskrevet ovenfor (UNICEF 2009, s. 52-53). Relativt like funn bekreftes av CRPM (2012, s. 79).

Den overveiende majoriteten av barn – 94 prosent – bor med begge foreldrene, mens fem prosent bor alene med mor eller far. Litt under en prosent bor med andre enn sine biologiske foreldre (UNICEF 2012, s. 12 og 17).⁷

2.1.9 Skilsmisse

Det har skjedd en gradvis tredobling i antallet skilsmisser i løpet av de siste tjue årene. Om lag 15 prosent av ekteskap ender i skilsmisse,⁸ og det er over dobbelt så høy skilsmisefrekvens blant slaviske makedonere enn blant albanere (henholdsvis 59 mot 26 prosent).

De fleste som skiller seg, gjør dette i løpet av de første ti årene etter inngått ekteskap. Omtrent halvparten av parene som skiller seg, er barnløse (SSO 2014b, s. 93, 94 og 96; SSO 2014c, s. 22, 93 og 98).

2.1.10 Gjengifte

Tall fra 2013 viser at av det totale antallet inngåtte ekteskap, inngikk omtrent åtte prosent kvinner og ti prosent menn ekteskap for annen gang. Mindre enn én prosent inngikk ekteskap for tredje (eller utover tredje) gang, og blant disse er den absolutte hovedandelen menn (SSO 2014f; SSO 2014c, s. 21).

Den overveiende majoriteten som gifter seg på nytt, både blant kvinner og menn, er fraskilte. Omtrent en tidel av dem som inngår ekteskap for annen gang, er enker eller enkemenn (SSO 2014c, s. 21).

Hovedtrekkene ser altså slik ut:

- ✓ De aller fleste par gifter seg og får barn innenfor ekteskapet.
- ✓ Antall par som lever i samboerskap, har økt noe over de siste tjue årene.
- ✓ Ekteskapsalderen har økt noe over de siste tjue årene, og kvinners alder ved førstegangsfødsel har økt proporsjonalt.
- ✓ Slavisk-makedonske kvinner føder i gjennomsnitt færre barn enn albanske kvinner og romkvinner.
- ✓ Det har skjedd en gradvis økning i antallet skilsmisser over de siste tjue årene, men fortsatt er det relativt sett få som skiller seg.
- ✓ Mange deler hushold med andre familieenheter, og ofte sammen med besteforeldre/svigerforeldre på farssiden.

⁷ Undersøkelsen viste også at det er litt færre rombarn som bor med begge foreldrene (88 prosent), og at sju prosent bor med mor og to prosent med far. Omtrent to prosent av rombarna bor med andre enn sine biologiske foreldre.

⁸ Sammenlignbart tall fra Norge er 40 prosent. Norge hadde på 1950-tallet en skilsmisserate på 16 prosent (SSB 2014).

2.2 KVINNERS ROLLE OG STATUS I FAMILIEN

Lovverket likestiller menn og kvinner i forbindelse med ekteskap, skilsmisse og barneomsorg. I virkeligheten vil det imidlertid ofte være avstand mellom teori og praksis. Praksis vil være påvirket av tradisjoner, forventninger og innarbeidede kjønnsrollemønstre – og av de økonomiske realitetene som kvinner i Makedonia er omgitt av. Lovverket, som jo gir kvinner selvbestemmelsesrett i valg av ektemake, har i praksis liten betydning i den tradisjonelle familiestrukturen.

World Organisation Against Torture (OMCT) utarbeidet i 2008 en rapport som blant annet vedrører skikker og tradisjoner i Makedonia, med særskilt fokus på kvinners rolle i familien og i samfunnet for øvrig. OMCT påpeker her at mange tradisjonelle sedvaner og stereotyper virker kvinnediskriminerende, og at samfunnsendringer og tilpasninger av lovverket ikke har endret på at

[...] the majority of citizens accepts the traditional roles (men are responsible for ensuring material safety in the family, while women are responsible to take care of the children and home) (OMCT 2008, s. 17).

OMCT har referert en mengde ulike funn fra undersøkelser utført blant kvinner i Makedonia, som alle viser at akseptnivået blant kvinner for de patriarkalske normene og for de tradisjonelle verdssystemene som styrer ekteskap og familierelasjoner, er meget høyt og meget stabilt. I en spørreundersøkelse svarer eksempelvis cirka 57 prosent av de kvinnelige respondentene at «en god kone samtykker i sin manns mening, selv om hun er uenig» (OMCT 2008, s. 7, 16).

Disse holdningene synes å vedvare. FNs Committee on the Elimination of Discrimination against Women uttrykte i 2013 bekymring for:

[...] the persistence of stereotypes concerning the roles and responsibilities of women and men in the family and society, which overemphasize the traditional role of women as mothers and wives, thus undermining women's social status and their educational and professional careers. The Committee notes with concern that the media persistently convey stereotyped and sometimes degrading images of women and that there is not a sufficient overview of such representation (CEDAW 2013, s. 5).

Undersøkelser som er gjennomført av organisasjonen Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women (ESE 2012, s. 11), viser videre at hver femte kvinne mener at hun ikke har rett til å avvise eller nekte et ekteskap eller ektefelle, dersom familien har foreslått ekteskapet. Dette gjelder i særskilt grad for etniske albanere. Det er mannen som er familiens overhode og som legger premisset for hvordan og når familieavgjørelser skal tas, inkludert dem som gjelder ekteskap. Kvinnene legger så til rette for disse avgjørelsene, og har ellers en dominerende rolle når det gjelder å holde hus og ta seg av barneoppdragelse (CRPM 2012, s. 83-86; OMCT 2008, s. 3; Lakinska-Popovska & Bornarova 2004).⁹

⁹ Det synes å være relativt stor variasjon i hvordan befolkningen i forskjellige landsbygder ser på spørsmålet om hvem som bestemmer over ekteskapsinngåelse. Tradisjonene er ulike. Det er også forskjeller mellom slavisk-makedonske og etnisk albanske miljøer. Studier utført av CRPM, gjengitt i rapporten *Perspectives of Women in Rural Areas* (CRPM 2012), gir en god innføring i de demografiske og gruppebaserte forskjellene.

2.2.1 Kvinner på arbeidsmarkedet

Det anslås at nesten en tredjedel av befolkningen lever i fattigdom per 2014, og det offisielle arbeidsledighetstallet ligger på omtrent 30 prosent. Fattigdom er mest utbredt i rurale strøk (SSO 2014d; SSO 2014e). En undersøkelse gjennomført av Center for Research and Policy Making (CRPM) i rurale strøk, tilsier at kvinner – og da særskilt etnisk albanske kvinner – i stor grad er økonomisk avhengige av sine menn:

[...] a bigger percentage of men are self-sufficient than women (73prosent vs. 41prosent). Of those interviewed, about half of the Macedonian women were self-sufficient, one fourth of the Albanian women and none of the Turkish women. Overall, this pattern confirms the idea about the husband as the traditional and main breadwinner in the family, with this tradition being most present in Muslim families (CRPM 2012, s. 57)

Mange kvinner har altså ikke selvstendig inntekt eller utsikter til inntektsgivende arbeid. Dette er en vesentlig faktor for kvinners forutsetning til å etablere egne hjem dersom familien skulle oppløses.

Per 2013 var omtrent 41 prosent av Makedonias kvinnelige befolkning registrert som arbeidstakere, mens tilsvarende tall for den mannlige befolkningen var cirka 60 prosent (SSO 2014a, s. 60). At gjennomsnittsandelen av yrkesaktive kvinner utenfor hjemmet er så lav, skyldes at kvinner i rurale strøk i meget liten grad deltar på arbeidsmarkedet, men jobber i hjemmet, på familiens gårdsbruk eller er under utdanning. Svært mange av disse kvinnene har ingen utdanning utover grunnskolen.

2.2.2 Kvinner og eiendom

At kvinner ikke fullt ut er inkludert i det økonomiske livet i Makedonia, forklares av kilder ved de ustabile økonomiske forholdene, ved at de tradisjonelle (patriarkalske) normene og verdiene er dominerende, og ved at eiendom som regel er registrert i menns navn (SSO 2014c, s. 59; ESE 2012, s. 8 og 10).

Studier i rurale strøk viser at kvinner bare i svært liten grad står som eiere (eller deleiere) av eiendom eller som arvemottaker av eiendom; menn står nærmest alltid oppført som eiere eller innehavere av familiens verdier. CRPMs tall viser at kun fem prosent av kvinnene i et utvalg rurale strøk stod oppført med eierskap i hus. Det fremgikk av samme undersøkelse at kvinner i slavisk-makedonske hushold hadde større medbestemmelsesrett over eiendom enn i de albanske husholdene, og at det var flere slavisk-makedonske enn albanske kvinner som mottok arv som samsvarte med det mannlige familiemedlemmer mottok (se CRPM 2012, s. 86-87).

2.2.3 Skilte kvinner og enslige mødre

Ekteskapsbrudd kan være svært problematisk for kvinner som ikke har egne økonomiske midler, eiendom eller annen form for bistand. Selv om kvinner tildeles foreldreretten etter skilsmisse, må de som regel flytte ut av familiehjemmet, siden bolig og eiendom vanligvis står i mannens navn (se også punkt 4.1). Mange vil være avhengige av å kunne flytte tilbake til sin egen familie.

Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women (ESE) har omtalt situasjonen for alenemødre, spesielt de som ikke har arbeid utenfor hjemmet, som kritisk. Kvinner i denne kategorien vil kunne oppleve:

[...] absence of help and assistance in the support of their children; no benefits for their families, especially in the families where no one from the family is employed; absence of the support for the single mothers that have children with certain obstacles in the development; absence of advantages regarding the realization of the right for proper housing and existence of the obstacles in the utilization of the adequate social help (ESE 2009, s. 11).

Forskerne Suzana Bornarova og Verica Janeska har påpekt at den relative fattigdomsraten er høyere blant hushold bestående av enslige foreldre med barn enn blant alle andre former for familieenheter i Makedonia. Antall fattige i dette befolkningssegmentet har økt i løpet av de siste årene, fra 33,7 prosent i 2008 til 39,2 prosent i 2010. Dette ligger mellom fem og ti prosent høyere enn det nasjonale gjennomsnittet (tall fra SSO, som referert i Bornarova & Janeska 2012, s. 21).

UNICEF (2009) sine omfattende studier fra 2009 viste at enslige mødre var den mest overrepresenterte og sårbare gruppen når det gjaldt fattigdom. Enslige foreldre, og særsomt kvinner, hadde blant annet de dårligste forutsetningene for å sørge for full skolegang for barna sine, for å brødfø og kle barna, for tilgang på helsetjenester og for å kunne skaffe seg inntektsgivende arbeid.

2.2.4 Familievold

Familievold er utbredt. I en undersøkelse gjennomført av ESE i 2010, oppgir cirka 65 prosent av kvinnene at de har vært utsatt for psykologisk vold i hjemmet, 28 prosent at de har vært utsatt for fysisk vold og 14 prosent at de har vært seksuelt misbrukt (ESE 2012, s. 6).

Likeledes uttrykker 15 prosent av respondentene i en nasjonal undersøkelse fra 2011 at ektefelle/partner har rett til å slå sin kone/partner i enkelte tilfeller, som for eksempel hvis kvinnen har forsømt barna, har gått ut uten å gi ham beskjed eller hvis hun har kranglet med ham. Aksept for voldsbruk er høyest blant befolkningen i rurale strøk, blant fattige og lavt utdannede befolkningssegmenter og blant albanske kvinner. Av undersøkelsen fremgår at «One in four women from Polog region justify violent behaviour by their partner, in contrast to the East region where one in twenty women expressed acceptance» (Ministry of Health 2012, s. 129).

2.3 EKTESKAP PÅ TVERS AV ETNISITET

Antallet ekteskap mellom personer av forskjellig etnisitet har økt siden 2003, men er fortsatt lavt. En undersøkelse referert i nettavisen Southeast European Times (Bocevski 2010), viste at 78 prosent av makedonerne og 86 prosent av albanerne i landet var imot blandingsekteskap. Artikkelen refererte dessuten funn fra en undersøkelse utført av sosiologen Ilija Acevski, der det antydes at mens store deler av befolkningen er relativt positivt innstilt til forhold mellom personer av forskjellig etnisitet, er dette på premisene av at det ikke forekommer innen deres egen familie og så lenge det ikke ender i ekteskap.

Religion anses å ha større påvirkningskraft enn etnisk opprinnelse på blandingsekteskap; ortodokse makedonere er mer åpne for å gifte seg med serbere, mens de fleste blandingsekteskap inngått av muslimske albanere, vil være med muslimske tyrkere eller bosnjakker (Pavlevski 2013; Bocevski 2010).

Det ble inngått 183 ekteskap mellom slavisk-makedonske menn og albanske kvinner i 2013, noe som utgjør litt over en prosent av alle inngåtte ekteskap dette året. Kun 23 slavisk-makedonske kvinner giftet seg med albanske menn (SSO 2014a, s. 15).¹⁰

Svært få ekteskap inngås mellom etniske albanere eller slaviske makedonere og rom (SSO 2014a, s. 15).

3. BORGERLIGE EKTESKAP

Kun borgerlige vielser er juridisk anerkjent i Makedonia. Vigselsmyndigheten er plassert hos offentlige tjenestemenn innenfor det kommunale forvaltningsapparatet.

3.1 PRAKTISKE RAMMER RUNDT BORGERLIG VIELSE

Par som ønsker å inngå ekteskap, må først levere søknad om ekteskapsinngåelse ved et lokalt folkeregisterkontor. Forut for dette må de ha deltatt på forberedende ekteskapsrådgivning ved det lokale senteret for sosiale tjenester,¹¹ og ha mottatt en attest som bekrefter deltagelsen. Denne attesten legges ved ekteskapsøknaden, sammen med partenes fødselsattester og bekreftelser på at man fyller vilkårene for å inngå ekteskap (tilsvarende norsk prøvingsattest).

Selve vielsen foregår på folkeregisterkontoret, i et særskilt lokale som er avsatt til formålet. Seremonien ledes av vigselsmyndigheten, og er bivånet av en tjenestemann fra folkeregisterkontoret, samt to vitner (Familieloven 1992, art. 27).

Ekteskapsinngåelse rapporteres av vigselsmyndigheten direkte eller via lokalt folkeregisterkontor til det sentrale ekteskapsregisteret (som er en del av folkeregisteret). Innrapportering skal skje senest femten dager etter at ekteskapet ble inngått. Ekteskapsattest blir utstedt ved det lokale folkeregisterkontoret (Folkeregisterloven 1995, art. 11-12).¹²

3.2 BETINGELSER FOR Å KUNNE INNGÅ EKTESKAP

Ifølge Familieloven av 1992 må visse betingelser være oppfylt for at ekteskapet skal være gyldig:

- Begge parter må være over 18 år. Ekteskap ved fylte 16 år kan i enkelte tilfeller tillates dersom domstolen finner at vedkommende er tilstrekkelig

¹⁰ Årsaken til at antallet makedonske menn som gifter seg med kvinner av en annen etnisitet, er såpass høyt, er at makedonske menn fra rurale (fraflyttingstruede) strøk i økende grad gifter seg med albanske kvinner fra Albania. Dette er kvinner som selv kommer fra økonomisk vanskelige kår, og som har vært villige til å flytte fra Albania og bosette seg på den makedonske landsbygda med sine nye, og som regel eldre, ektemenn. Ofte vil den bakenforliggende årsaken til slike ekteskapsinngåelser være «mangel» på ektemaker – kvinner eller menn – i rurale makedonske strøk, som gjør at man må søke partner utenfor de tradisjonelle geografiske rammene (se blant annet Marusic 2014; Stojanova 2013; Pavlevski 2013; Rukaj 2010).

¹¹ I kildelitteraturen brukes betegnelsen «social welfare centre» eller «Centre for Social Work». Sentrene for sosiale tjenester i Makedonia har ekteskaps- og familieseksjoner, som skal tilby ulike former for rådgivningstjenester, og er i henhold til Familieloven av 1992 gitt myndighet til å utrede, bistå og gripe inn i familieanliggender knyttet til ekteskap, skilsmisse og barnefordelingsspørsmål. Domstolene innhenter uttalelser fra sentrene innen de fatter avgjørelser i familiesaker (Familieloven 1992; CRC 2009).

¹² Utfyllende informasjon om makedonske underlagsdokumenter er gitt i Landinfos temanotat *Makedonia: ID- og reisedokumenter* (Landinfo 2014).

fysisk og mentalt moden til å inngå ekteskap. I slike tilfeller må domstolen innhente uttalelse fra senteret for sosiale tjenester, og fra helsefaglig sakkyndig.

- Begge parter må være mentalt friske.
- Ekteskapet må være inngått av fri vilje.
- Partene må være av forskjellig kjønn. Ekteskap mellom to av samme kjønn tillates ikke.
- Ekteskap mellom personer i nær familie tillates ikke.¹³
- Polygami er forbudt.

3.3 UGYLDIGGJØRING AV EKTESKAP

Ekteskap kan kjennes ugyldig av domstolen dersom det er inngått i strid med forutsetningene (som listet ovenfor under punkt 3.2). Partene i et ekteskap kan ellers anmode om ugyldiggjøring av ekteskapet innenfor en gitt tidsfrist på ett år. Slik ugyldiggjøring kan skje på bakgrunn av at en av partene har holdt tilbake vesentlige opplysninger, lurt sin partner slik at ekteskapet ble inngått på uriktige premisser, eller dersom en av partene har blitt truet eller tvunget til å inngå ekteskap.

3.4 PLIKTER OG RETTIGHETER

Familielovens artikler 31-33 omhandler hvilke rettigheter og plikter som følger av ekteskapet. Begge partene kan velge å ta den andres etternavn eller beholde sitt opprinnelige etternavn, eventuelt å legge den andre partens etternavn til sitt opprinnelige. Partene er gjensidig forpliktet til å bidra til familiens underhold, og skal i felleskap bestemme hvor de skal bo. Partene skal ut fra beste evne gjøre hva de kan for å imøtekomme familiens felles behov. Ektefellene har begge rett til selv å avgjøre hvilket yrke eller profesjon de skal ha.

4. BORGERLIG SKILSMISSE

Menn og kvinner har samme rett til å søke om skilsmisse. Det er domstolene som har myndighet til å avgjøre hvorvidt en skilsmisse skal innvilges eller ikke. I henhold til Familieloven av 1992 behøver partene ikke å bevise skyld eller legge fram årsak for å få innvilget skilsmisse. Skilsmisser deles imidlertid inn i tre kategorier: Skilsmisse ved gjensidig samtykke (begge parter ønsker skilsmisse), ved anmodning (en part søker om skilsmisse) og de facto skilsmisse (når partene i praksis allerede har vært separert i over ett år).

Som vist til innledningsvis, har skilsmisseraten i Makedonia steget i løpet av de siste årene, men tallet ligger uansett relativt lavt. De siste offentlige tallene viser at det har vært en økning i antall skilsmisser på cirka 46 prosent i perioden fra 2003 til 2013 (SSO 2014a, s. 13).

¹³ Utover nære familierelasjoner, framgår det av Familielovens art. 20-21 at ekteskap mellom svigerfar/svigermor, svigerdatter/svigersønn eller steforeldre/stebarn heller ikke er tillatt.

4.1 ANSVAR FOR BARN ETTER SKILSMISSE

Foreldre har etter den makedonske Familieloven av 1992 like rettigheter når det gjelder barnefordeling ved skilsmisse. Dersom foreldrene ikke selv kommer til enighet, er det domstolen som avgjør hvem av foreldrene som skal ha foreldreretten og den daglige omsorgen for barna.

Domstolens avgjørelse fattes blant annet på bakgrunn av en uttalelse fra senteret for sosiale tjenester, som har myndighet til å uttale seg og bistå i barnefordelingssaker i Makedonia.

Domstolsbeslutninger om daglig omsorg er ikke permanente beslutninger, og det er domstolen som eventuelt senere tar stilling til omfordeling av den daglige omsorgen. Både foreldrene selv og senteret for sosiale tjenester kan anmode om fratakelse eller omfordeling av den daglige omsorgen.

Endringene i Familieloven av 1992 som ble vedtatt i 2004, førte til at senteret for sosiale tjenester fikk et utvidet mandat til å føre tilsyn med utøvelsen av foreldrerettighetene og for å iverksette tiltak i familien, forutsatt at dette anses å være til barnets beste (CRC 2009; Familieloven 1992).

Klager på sosialkontorenes avgjørelser kan rettes til Arbeids- og sosialdepartementet (Familieloven 1992, art. 14).

Senteret for sosiale tjenester har blant annet myndighet til å:

- Treffe tiltak for å begrense en forelders samvær med barnet, dersom forelderens ikke har betalt underholdsbidrag i flere enn tre måneder, inntil forelderens fyller kravene.
- Treffe tiltak for å begrense eller frata en forelder samvær med barnet, dersom forelderens har forsømt foreldreansvaret. Ved grov forsømmelse er det senteret for sosialhjelp som initierer videre rettslige forhandlinger for domstolen.
- Treffe tiltak for å begrense rettighetene til forelderens som ikke har den daglige omsorgen, dersom forelderens har forsømt avgjørelser fattet av domstolen eller senteret for sosiale tjenester.
- Treffe tiltak om å la barn bo med forelder som ikke har den daglige omsorgen i en periode inntil 15 dager, dersom forelderens som er tilkjent daglig omsorg, har forsømt avgjørelser fattet av domstolen eller senteret for sosiale tjenester.
- Fatte midlertidig avgjørelse om endring av barnets bosted – hos den andre forelderens, i fosterhjem eller institusjon – dersom det foreligger grunn til å tro at dette er til det beste for barnet.

Det makedonske statistikkbyråets oversikter viser at den daglige omsorgen til felles barn normalt gis til mor ved skilsmisse (SSO 2014, s. 22). Tidligere rapportering vedrørende barnefordeling har også vist at mor tradisjonelt sett blir tildelt den daglige omsorgsansvaret.

Landinfo bemerker at den offentlige statistikken kun omhandler par som har tatt barnefordelingsspørsmålet inn for retten. Derfor er det også viktig å påpeke at barnefordelingssaker ofte løses i minnelighet mellom mor og far, uten rettslig prøving. FNs komité for barns rettigheter (CRC 2009) bekrefter at «parents usually

agreee for the children to stay with the mother after the marriage has ended in divorce» (CRC 2009, s. 17). Det bemerkes at CRC ikke avklarer hvorvidt det her er forskjeller mellom de etnisk albanske (og gjerne mer tradisjonelle) familiene og de slavisk-makedonske familiene.

4.2 BARN FØDT UTENFOR EKTESKAP OG ERKJENNELSE AV FARSKAP

Familielovens artikler 53-78 regulerer forhold knyttet til erkjennelse av farskap. I henhold til lovens artikkel 9, gjelder samme rettigheter og plikter mellom foreldre og barn uavhengig av om barnet er født i eller utenfor ekteskap. Det vil si at erkjennelse av barn født utenfor borgerlig ekteskap foregår på samme vis som om barnet ble født innenfor ekteskap.

I henhold til Familieloven av 1992, kan farskap bestemmes på følgende måter:

- Ektefelle til mor regnes automatisk som far til et barn født i løpet av ekteskapet, eller innen 300 dager etter opphør av ekteskapet.
- Ved at far anerkjenner barnet selv om foreldrene ikke er borgerlig gift. Farskap kan erkjennes til folkeregisterkontoret, senteret for sosiale tjenester eller domstolen. Erkjennelsen kan foretas innen eller etter barnets fødsel.
- Ved domstolens beslutning.
- Ved adopsjon.

Med unntak av adopsjon, må barnets mor samtykke til erkjennelsen av farskap før farskapet føres inn i fødselsregisteret (Familieloven 1992, art. 56).

4.3 ØKONOMISK KOMPENSASJON ETTER SKILSMISSE

I henhold til Familielovens sjette ledd, artikkel 217-234, kan det bes om økonomisk kompensasjon etter annullering av ekteskap eller ved skilsmisse. Domstolen vil avgjøre om vedkommende skal innvilges kompensasjon og hvor stor kompensasjonen skal være.

I vurderingene som ligger til grunn for å tilkjenne kompensasjon, ser domstolen særskilt hen til om vedkommende som søker kompensasjon, har eiendom eller annen formue, har arbeid eller arbeidskompetanse, har helsemessige problemer eller øvrige relevante behov. Dersom personen har foreldreansvaret for parets felles barn, vil barnets behov inngå i helhetsvurderingen.

Domstolen kan avvise kravet om kompensasjon dersom ektefellene har bodd fra hverandre over lengre tid og i denne perioden har forsørget seg selv, eller dersom vedkommende som ber om kompensasjon, ikke vil ha større materielle eller økonomiske utfordringer enn det som var tilfelle innenfor ekteskapets rammer.

5. RELIGIØSE EKTESKAP

Religiøse ekteskap er ekteskap inngått i overensstemmelse med religiøse tradisjoner. I Makedonia er ikke slike religiøse ekteskap anerkjente av staten, men mange velger allikevel å gå gjennom en religiøs ekteskapsseremoni i tillegg til den borgerlige vielsen.

Religiøse ekteskap blant slaviske makedonere blir inngått i overensstemmelse med den ortodokse kirkens grunnsetninger, og blant den muslimske albanske befolkningen, i tråd med regelverket som følger av islamsk lov, sharia.¹⁴

Det foreligger ikke offentlig tilgjengelig statistikk eller tallmateriale over hvor mange som inngår religiøse ekteskap, eller over hvor mange som eventuelt *kun* inngår religiøse ekteskap. Foreliggende informasjon synes imidlertid å vise at religiøse vielser gjennomgående skjer *i tillegg* til den borgerlige vielsen.

I kildelitteraturen påpekes imidlertid den sentrale rollen religion har hatt og fortsatt har blant de ulike befolkningsgruppene i landet. De langt fleste er troende og praktiserende, og deltar i forskjellige former for (religiøs) markering av store begivenheter som dåp, ekteskap og begravelse (se blant annet Cacanaska 2003). Artikkel 30 i selve lovverket (Familieloven 1992) omhandler for øvrig religiøse markeringer av ekteskap.

6. KORT OM BRYLLUPSTRADISJONER

Det er variasjon i bryllupstradisjonene for både makedonere, albanere og rom, og ofte er det snakk om geografiske variasjoner. I noen deler av landet feires bryllup i tråd med gamle, tradisjonelle skikker, mens i andre deler av landet – gjerne de urbane – kan rammene rundt feiringen ha et mindre tradisjonelt preg. Dette gjelder alt fra feiringens varighet og omfang til bekledning og musikkrepertoar.

Allikevel synes flere av de tradisjonelle skikkene å inngå i de fleste av dagens bryllupsfeiringer, og med unntak av religiøse seremonier, er de slavisk-makedonske og de etnisk albanske tradisjonene relativt like.

Det tradisjonelle slavisk-makedonske bryllupet kunne tidligere vare i mange dager, og en lang rekke ritualer og sedvaner ble utført, som blant annet:

[...] making wreaths, kneading bread, inviting the best man, inviting the dead, shaving the groom, fetching the bride, adorning the in-laws, breaking the bread, taking the bride out of her home, marriage in church, home festivities, taking the bride out at the village water-fountain, sweet brandy [...] (Dimitrijeviski 2006).

I dag er selve bryllupsfeiringen gjerne kortere, og varer som regel i to dager. Det er vanlig at bruden og hennes familie blir hentet av brudgommen, hvorpå man reiser til folkeregisterkontoret der ekteskapet inngås formelt, før en eventuell påfølgende religiøs vielse eller markering. Etter dette samles slekt og venner til videre bryllupsfeiring og dans, ofte i en restaurant.¹⁵

¹⁴ Sharia anvendes litt forskjellig, alt etter hvilken av de fire lovskolene innenfor sunni-islam man følger. I Makedonia er *hanafi* den dominerende skolen. Hanafi krever begge brudefolkens samtykke før ekteskap kan inngås.

¹⁵ Beskrivelser av de forskjellige ritualene og tradisjonene knyttet til hver fase av bryllupsfeiringen, gis i Dimitrijeviski (2006). Ved å søke på YouTube med søkeordene «macedonian wedding» eller «albanian wedding», vil man få opp et stort antall videoer som viser bryllupsfeiring i forskjellige former, også for makedonske rom.

Bryllupstradisjoner blant etniske albanere i Makedonia har mange likhetspunkter med de slavisk-makedonske tradisjonene. De albanske bryllupene vil i likhet med det makedonske bryllupet, ofte innebære flere dagers feiring og store familiesammenkomster.

Det er ofte brudgommen eller brudgommens foreldre som bærer kostnadene for selve feiringen etter at vielsesritualene er utført, uavhengig av etnisk bakgrunn. Flere artikler i lokale og internasjonale medier har i den senere tid satt søkelys på hvordan alle landets befolkningsgrupper opprettholder de kostbare tradisjonene, til tross for den vanskelige økonomiske situasjonen i landet. I artikkelen *My big fat Macedonian wedding* (Grozdanovska 2008) kan man lese at:

Not even joblessness and poverty deter Macedonians from splashing out on expensive parties [...] guest lists of 500 or more are common [...] families go into debt for years to pay for them.

I forbindelse med de etniske albanske skikkene, hevdes det videre at:

Although the old-fashioned extravagant wedding is slowly losing popularity among the Albanian-speaking community, big, expensive parties are still de rigueur because people want to show off to their friends, relatives and new family members from foreign countries.

Ofte feires bryllupene i restaurantlokaler, og verken omfanget av festen eller kostnadene for bryllupsfeiring har endret seg vesentlig siden Grozdanovskas artikkel ble publisert. Macedonian International News Agency oppsummerte nylig de vanligste utgiftspostene; leie av restaurant, musikere, bekledning, tradisjonelle presanger til forlovere og andre gjester, fotograf etc. (MINA 2014).

Sebihana Skenderovska fra organisasjonen National Roma Centrum forteller at et tradisjonelt rombryllup varer i minimum fire dager og at det brukes betydelige midler på bryllupsfeiringen. Skenderovska beskriver musikken som svært sentral for feiringen, og at gjester gjerne betaler flere hundre euro for å høre bestemte sanger fra bryllupsbandet:

There's a trend now of who will give more money. It's a kind of competition to prove themselves and to create an impression that their social status is higher, even when they don't have bread to eat (Grozdanovska 2008).

7. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Bornarova, S. & Janeska, V. (2012, april). *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe: The Former Yugoslav Republic of Macedonia*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra <http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?pager.offset=30&langId=fr&mode=advancedSubmit&policyArea=0&subCategory=0&year=0&country=0&type=0&advSearchKey=EmigrationMigrationCentralEasternEurope&orderBy=docOrder> [lastet ned 7. november 2014]
- Bocevski, D. (2010, 21. januar). Inter-ethnic marriages on the rise in Macedonia. *Southeast European Times*. Tilgjengelig fra http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2010/01/21/feature-03 [lastet ned 20. november 2014]
- Cacanaska, R. (2003). The Process of De-Secularization in Macedonian Society. *New Balkan Politics*. Tilgjengelig fra <http://www.newbalkanpolitics.org.mk/item/The-Process-of-De-Secularization-in-Macedonian-Society> [lastet ned 23. november 2014]
- CEDAW, dvs. Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2013, 22. mars). *Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic report of the former Yugoslav Republic of Macedonia*. New York: CEDAW. Tilgjengelig fra http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/MKD/CO/4-5&Lang=En [lastet ned 23. november 2014]
- CEDAW (2005, 18. november). *Responses to the list of issues and questions for consideration of the combined fourth and fifth periodic reports. The former Yugoslav Republic of Macedonia*. CEDAW/C/MKD/Q/1-3/Add.1. New York: CEDAW. Tilgjengelig fra <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/cedaws34.htm> [lastet ned 10. november 2014]
- Courbage, Y. (2003). Censuses, Elections and Population: the Case of Macedonia. *Population, 58e année, no. 4-5*, 429-450. Tilgjengelig fra http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/pop_1634-2941_2003_num_58_4_18451?Prescripts_Search_tabs1=standard& [lastet ned 25. november 2014]
- CRC, dvs. UN Committee on the Rights of the Child (2009, 12. november). *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention – The Former Yugoslav Republic of Macedonia*. New York: CRC. Tilgjengelig fra http://www.ecoi.net/file_upload/470_1274279149_g0946322.pdf [lastet ned 20. november 2014]
- CRPM, dvs. Center for Research and Policy Making (2012). *Perspectives of Women in Rural Areas*. Skopje: CRPM. Tilgjengelig fra http://pasos.org/wp-content/uploads/2013/03/Perspectives-of-women-in-rural-areas_ENG.pdf [lastet ned 20. november 2014]
- Dimitrijević, A. (2006). *Music repertoire changes in Macedonian Orthodox wedding customs in the 21st century*. London: [s.n.]. Tilgjengelig fra <http://www.docstoc.com/docs/24701606/Music-Repertoire-Changes-in-Macedonian-Orthodox-Wedding-Customs-in> [lastet ned 23. november 2014]
- ESE, dvs. Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women (2012). *Shadow Report on the implementation of the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women*. Skopje: ESE. Tilgjengelig fra http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Sharedprosent20Documents/MKD/INT_CEDAW_NGO_MKD_13285_E.pdf [lastet ned 13. november 2014]
- [Familieloven] (1992, med endringer av 2004). *Law on Family 1992/80 [The Former Yugoslav Republic of Macedonia]*. Tilgjengelig fra <http://www.refworld.org/docid/3f5491a84.html> [lastet ned 6. november 2014]

Endringene av 2004 er tilgjengelige fra http://www.law.yale.edu/rcw/rcw/jurisdictions/euros/macedonia/Maced_Family_Law.htm [lastet ned 6. november 2014]. Endringene er kun tilgjengelige på makedonsk.

- [Folkeregisterloven] (1995, februar). *Law on Registers of Births, Marriages and Deaths [The Former Yugoslav Republic of Macedonia]*. Tilgjengelig fra Ecol.net http://www.ecoi.net/file_upload/1504_1217230460_law-on-registers-of-births-marriages-and-deaths.pdf [lastet ned 27. januar 2014]

Folkeregisterloven foreligger i uoffisiell oversettelse til engelsk. Endringer til folkeregisterloven av 2007 (på originalspråk) kan gjenfinnes på EUDO Citizenship sin hjemmeside her <http://eudo-citizenship.eu/databases/national-citizenship-laws/?search=1&country=Macedonia> [lastet ned 27. januar 2014]

- Grozdanovska, L. (2008, 23. juni). My big, fat Macedonian wedding. *Transitions Online*. Tilgjengelig fra <http://www.tol.org/client/article/19707-my-big-fat-macedonian-wedding.html> [lastet ned 23. november 2014]

Krever abonnement.

- Lakinska-Popovska, D. & Bornarova, S. (2004). Families in the Republic of Macedonia. *Families in Eastern Europe. Contemporary Perspectives in Family Research, Volume 5*, 103-119.
- Landinfo (2014, 20. februar). *ID- og reisedokumenter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2797/1/2797_1.pdf [lastet ned 10. november 2014]
- Marusic, S. (2014, 30. juli). Dying Macedonian Village Spies Hope in Foreign Brides. *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaninsight.com/en/article/dying-macedonian-village-spies-hope-in-foreign-brides1> [lastet ned 23. november 2014]

Abonnementstjeneste.

- MINA, dvs. Macedonian International News Agency (2014, 25. mai). How much does a Macedonian wedding cost? *MINA*. Tilgjengelig fra <http://macedoniaonline.eu/content/view/25362/45/> [lastet ned 23. november 2014]
- Ministry of Health & Ministry of Education and Science & Ministry of Labour and Social Policy of the Government of the Republic of Macedonia (2012). *Macedonia Multiple Indicator Cluster Survey 2011 (MICS)*. Skopje: Ministry of Health & Ministry of Education and Science & Ministry of Labour and Social Policy. Tilgjengelig fra http://www.childinfo.org/files/MICS4_Macedonia_FinalReport_Eng.pdf [lastet ned 3. februar 2015]
- OMCT, dvs. World Organisation Against Torture (2008, 29. mai). *The former Yugoslav Republic of Macedonia, shadow report UN Committee Against Torture 40th session May 2008 (women and children part)*. Genève: OMCT. Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/48635c8717.pdf> [lastet ned 20. november 2014]
- Pavlevski, A. (2013, 8. april). Inter-ethnic marriages signal change in the Balkans. *Southeast European Times*. Tilgjengelig fra http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/articles/2013/04/08/reportage-01 [lastet ned 20. november 2014]
- Pichler, R. (2009). Migration; Ritual and Ethnic Conflict. A Study of Wedding Ceremonies of Albanian Transmigrants from the Republic of Macedonia. I: *Ethnologia Balkania* (2009:13)
- Rukaj, M. (2010, 29. september). *Between Albania and Macedonia: Patriarchal loves*. Osservatorio balcani e caucaso. Tilgjengelig fra <http://www.balcanicaucaso.org/eng/Regions-and-countries/Albania/Between-Albania-and-Macedonia-Patriarchal-loves> [lastet ned 20. november 2014]
- Store norske leksikon. *Familie: familien i andre samfunn* (sist endret 5. mars 2012). Tilgjengelig fra https://snl.no/familie%2Ffamilien_i_andre_samfunn [lastet ned 3. februar 2015]
- SSB, dvs. Statistisk Sentralbyrå (2014, 21. august). *Ekteskap og skilsmisser, 2013*. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra <http://www.ssb.no/ekteskap/> [lastet ned 7. november 2014]

- SSO, dvs. State Statistical Office of the Republic of Macedonia (2014a). *Macedonia in Figures, 2014*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra http://www.stat.gov.mk/Publikacii/MakBrojki2014_en.pdf [lastet ned 6. november 2014]
- SSO (2014b). *Statistical Yearbook, 2014. Population*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/PDFSG2014/03-Naselenie-Population.pdf> [lastet ned 6. november 2014]
- SSO (2014c). *Women and Men in Macedonia*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/Gender2014.pdf> [lastet ned 7. november 2014]
- SSO (2014d, november). *Labour Market*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto_en.aspx?id=14 [lastet ned 13. november 2014]
- SSO (2014e, januar). *Laeken poverty indicators*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie_en.aspx?id=115&rbr=1253 [lastet ned 13. november 2014]
- SSO (2014f, 11. juni). *Marriages and Divorces in the Republic of Macedonia in 2013*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra <http://www.stat.gov.mk/pdf/2014/2.1.14.16.pdf> [lastet ned 13. november 2014]
- SSO (2002). *Census of Population, Households and Dwellings in Macedonia, 2002. Book X*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra <http://www.stat.gov.mk/publikacii/knigaX.pdf> [lastet ned 6. november 2014]
- Stojanova, M. (2013). Intermarriages – Crossing Political and Social Borders. *Poznan Slavic Studies, issue 04/2013*, 277-291.
- UNFPA, dvs. United Nations Population Fund (2012, oktober). *The Former Yugoslav Republic of Macedonia. Child Marriages*. Skopje: UNFPA. Tilgjengelig fra <http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20macedonia%20overview.pdf> [lastet ned 20. november 2014]
- UNICEF (2009, oktober). *The Well-Being of Children and Young People in Difficult Economic Times*. Skopje: UNICEF. Tilgjengelig fra [http://www.unicef.org/tfyr Macedonia/STUDIJA_ENG_Final\(1\).pdf](http://www.unicef.org/tfyr Macedonia/STUDIJA_ENG_Final(1).pdf) [lastet ned 7. november 2014]
- UNICEF (u.å.). *Overview*. Skopje: UNICEF. Tilgjengelig fra <http://www.unicef.org/tfyr Macedonia/protection.html> [lastet ned 20. november 2014]